

Iz otročjih let.

Vse kot nekdanj — a vendar vse drugače!
(Gestrin.)

Bilo je kdaj, bilo . . . Mirno so nam tekla sladka leta prve mladosti. Pod ljubo streho rojstnega doma, v zlate matere varnem krilu, nam ni nedostajalo ničesar. Veselili smo se mladega življenja, prav kot se raduje nežna cvetice pomladnega svojega žitja. Zadovoljnost in sreča nam je poljubljala cvetoča lica, prav kot poljublja v mladoletji lepa Lada krasno zemljico. Sreča nam ni stiskala nobena bolešt, življenja valovi nam niso drvili burno nasproti, marveč ljubko šumeč so drhteli k nam, kažoč nam lepo solnčno stran našega mladega življenja. Bili smo otroci — srečni otroci! . .

In kaj nam je bilo najljubše, najdražje na svetu? — Blagi roditelji, skrbni oče, zlata mati, za tem pa rojstni dom, hiša očetova in svet okolo nje, kolikor smo ga poznali. — Dà, to nam je bilo najljubše, najdražje. — Lepšega mesta od domače vasi, širnejšega gradu, krásnejše palače od rojstne hiše nismo poznali. Krásnejšega vrta ni bilo od našega, naše drevje je bilo najlepše. In kraji, kjer smo se igrali, grivice in livade, oj kako smo je ljubili! —

Bilo je kdaj, bilo . . . A zdaj ni več takó! . . . Ona srečna leta so minula, minulo je zlato mladoletje. — In rojstni dom, domača tla, logi in grički, — naši nekdanji tovariši? Ti so še! In ti, prijatelj, in jaz?

„Solzeč se oziram na mesta nazaj,

Kder sanjal sem sanje detinske,“ —

porajajo se mi spomini, lepi, duši mili spomini!

I.

Domača hiša.

Vse kot nekdanj! — V kotu ondù stoji še vedno velika, hrastova miza, okolo nje klop.

Nad mizo v kotiči je še vedno stari oltarček: sveto razpelo stoji v sredi, na vsakej strani razpela bel, iz apna ukrojen angeljček, nad razpelom stara, na platno slikana podoba Boga Očeta, na obeh stranéh dalje po zidu pa so obešene druge svete podobe. — Poleg zadnje, glej, še malo poličico! Ondù, kjer se tišči zidù, podpirata jo dva v steno zabita žrebja, prednji del pa držita k višku žici, kateri vzprejema v sé tretji, više od ónih dveh zasajen žrebelj. — „Kaj pa ta deščica?“ Oj, takó moreš vprašati le zdaj, ko jo vidiš takó prazno tukaj. Toda — o Božiči pridi, prijatelj, ali bolje: pred leti bi bil prišel k nam o Božičnem času in bi bil videl, kolikega pomena, kolikega veselja vzrok je bila ta deščica! Koliko radosti smo užili otroci, ko smo postavljali na ravno to poličico lepe jaslice! Spredej v sredo smo postavili betlehemski hlevček hraneč v sebi najsvetejšo družino: Jožefa in Marijo z novorojenčkom Jezusom. Za hlevčkom pa smo napravili iz mahú prijazen hólmeček. Potoček je žuborel sredi njega, ob obeh stranéh potočka pa so pasli betlehemski pastirci svojo drobnico. — Nad hlevčkom je plavala angeljčkov truma, katerih jednemu smo dali v roki na pergamen napisan pozdrav: „Slava Bogu v višavi in

mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje!“ — Pred jaslicami pa so gorele lučice . . . Tako je bilo nekdaj, tako je še zdaj, od nekdaj je bila ondà ta poličica in zdaj je tudi še, jaslice je nosila o Božiči, kot jih nosi še zdaj — in vender vse drugače!

Toda dalje, dalje! Ondù za vrati je peč, po starem ukrojena, velika peč z velikimi slepicami. Oj peč, in pa nekdanji zimski večeri! Kako lepo je bilo, ko smo se spravili otroci na vroče njeno površje, mati, oče, babica, sosedje in sosede pa so jo zavarovali krog in krog prišedši drug k drugemu na klop in pritisnivši svoje hrbte k njenim stranicam. — In kaj potem? Oj, potem se je čulo marsikaj lepega, marsikaka prigodbica, povestica se je razvila mej vasovalci. —

Iz hiše držé vrata v stransko izbo. — Tam-lè poglej, poleg materine je stala moja posteljica. — Oj, saj še stoji! . . . In poleg nje je okence. Pri njem sva molila z mamico večerno molitev zroč k nebu, na katerem je blestélo tisoč in tisoč zvezdic . . .

Vse, oj vse kakor nekdaj, vse po starem — in vender vse drugače! —

II.

Naš grič.

Okolo hiše se razprostira vrt. — Na dolenjem kraji pri poti je zasajeno sadno drevje — vrt v ožjem pomenu besede — na gorenjem se razprostira od hiše dalje dvojje lešje, za temi pa prehaja raven svet v skalnato, prav malo se dvigujoče višavje. To je naš grič.

Veselo je bilo nekdaj na griči, veselo in živo po leti in po zimi. In kako nè? Saj je vender toliko lepega na našem griči! Evo ti ondù le óne skalice! — Le nataanko si jo oglej! No, ne zapaziš na njej nikake posebnosti? Oj ti si pravi, ti, kaj ne vidiš, kako čudnolepo je ustvarjena? Vzbočena je in tako gladka, da se kaj prijetno sedi na njej. — Oj, dobro smo jo poznali otroci, rekali smo jej „črevljarski stolec“, in vedno, kadar smo si igrali ondù, bil je prepir, kdo boče pač sedel na njej. —

Dalje od „stolca“ tjà je „málinček“ — ravno taka skalica ustvarjena prav otrokom v igračo. Pri njej smo merili otroci „mokico“ — prah, zgoraj smo zasipali in spodaj je dričalo v kak papirnat zavitek, ki smo ga postavili. Hej, to je bilo veselje! Ali kaj še to!

Ona le črešnja tam, tista, tista! — Kadar je ona porudečila svoj sad, tedàj je še le bilo živo in veselo na Šarovčevem griči! — Zbralo se nas je kateri dan Bog sam si ga vedi po koliko; od vseh vetrov sem jih bil priklical in privabil, samó, da nas je bilo več. — Prišel je Markovčev Nacek, Jožek, Erjavčev Franek, Mihovčev Jurijček, Onegav Marcek in Čebavsov Janezek, pa Bog vedi, kdo še vse. — In vzeli smo izpod kózolca „hlapca“, jaz sem šel na izbo po óni veliki ključ, ki smo ga imeli, da smo senó s kupa pulili, in — hajdi na črešnjo! — Vsi sevéda niso smeli gori, toliko je vže veljala moja beseda, ali po kaki trije — to je gotovo, da jaz tudi — smo le šli nánjo. Drugi pa so spodaj čakali, kdaj se vrnemo. Vrnili smo se. In kar smo nabrali, deli smo vsi skupaj v jeden klobuk, potem pa razdelili . . . Gorjé, če je kateri kaj prikrl in smo ga zasačili! — Klobuk smo mu vzeli in obesili ga na grm, in ni ga dobil poprej, dokler ni začel hudo jokati. — Hà, hà, hà! neporedni smo tudi bili, kaj ne dà, in veseli tudi, srečni, zadovoljni tudi. —

A črešnja tudi še ni bila naše vse. Še nekaj lepšega smo imeli na griči.

Skalnat, kakor vže rečeno, je naš grič, a ne čisto ves. — Prostor, ki leži ravno nad prvo lešico navzgor tjā proti Novakovini, nima najmanjše skalice. In to kakor navlaš!

Zima, huda zima okrog in okrog. — Vse je bilo belo in sneženo, vse — pusto, dolgočasno. Hm, sevéda, dolgočasno starim ljudem, ki menijo, da potem, ko jedenkrat zapade sneg, ni za nikamor, kot jedino v zapeček. A vsa drugačna se je zdela zima nam otrokom! Ne dolgočasna, pusta — marveč vesela, lepa, da-si nekoliko mrzla. — Uj, kako izvrstno je bilo po zimi! Tako le po kosilu so prišli k nam tovariši moji „vasovat.“ Tako vsaj so dejali prikimavši s „škrjančki“ na nosu v hišo. A jaz sem vedel drugače, po kaj so prišli. In kar ni mi dalo biti v hiši. Vedno sem se oziral na grič, in tovariši so takisto skrivno pogledovali tjā. Naposled pa sem se opogumil in toliko časa prosil očeta, da so nam dovolil vzeti — saní. Juhé! To je bila zopet jedna! — Da si videl četrť ure potem, kako smo dričali po griči in še daleč daleč doli do sredi njive, z nami vred bi bil ukal! — Res, da se je včasih kdo prekopicnil po snegu, res, da smo bili, ostavivši veselo vožnjo, karani doma, češ, da imamo zdaj vsa razmočena obuvala, da bomo pa vže zopet hrecali in kašljali, da ne bode nikakega konca — ali kaj to v primeri s krasno zabavo!

Oj griček, griček, kje pa so zdaj óni dnevi? Okó mi solzí, ko se oziram nate. Isti grič, mislim si na griči še vedno „stolček“ in „malinček“, in črešnja, še se vrača zima, sneg še vedno obelí vsako leto griček, in stare saní so tudi še pod kozolcem, — vse, vse kakor nekđaj — in vender vse drugače! —

III.

Markovčeva „čuža“.

Na grič naš meji Markovčeva „čuža“. — Odkod to čudno imé, ne vem: povedal mi ni nikdar nihče, in beseda sama je tudi vže toliko skrivnostna, da je težko razsoditi, katerega debla je, in kaj je prvotno pomenila. — Naj vže pomeni pred časi in leti kar koli hoče — v našem času ne pomeni „čuža“ očetu Markovcu nič drugega, nego óni kosec zemlje, ki ga ima gori nad Šarovčevim gričem. — Troje lešie je tam, katere pa gospodar navadno vsako leto le oseje z mačjim repom ali pa deteljo, češ: da še najbolje kaže, ima vsaj človek dovolj krme za žival na izbi, dovolj, da se mu ni treba bati zime, naj se vleče prav do sv Jurija. Konei njivie je kozolec, malo proč od tega pa dvoje jablan. „Špičevni“ — takó jima je ime — sta bili — če je še takó, ne vem — vsako leto polni, kar se je dalo. Pač, kaj lepa povsem ta „čuža!“ In prijetno se je pastirovalo včasih ondod. — Markovčev Nacek je bil vselej vesel, kadar koli mu je ukazal oče: „Boš pa kar na „čužo“ zapodil; ker imamo proti večeru vožnjo, ni da bi peljal živino kam dalje.“ Zažvižgal je Nacek takrat, stekel okolo opla pa naravnost k meni, vabit me: „Pridi, Mihec, pridi k meni na „čužo“, bom pasel gori.“

Jaz pa se nisem branil — rad sem šel k Nacku.

In imela sva kratek čas, da je bilo kaj. Ondù pri grmovji mej skalami sva zakurila. Nacek je zlezel na „špičevno“, nabral pólnie nádrije lepih podolgastih

jabolk, pritekel zopet k ognji, in zdaj ni bilo treba družega, kot prav potrpežljivo čakati, kdaj se naredi žerjavica, v katerej spečeva, kar je nabral Nacek.

Naredila se je kmalu — in zagrebla sva v njeno grobovje ponosne „špičevne“ sadove.

Četrť ure potem. — Živinica se je mirno pasla po zelenej grivi ob nji vah, a midva sva z vso slastjō použivala pečena jabolka. Bog vedi, če so bila dobra, — nama se je zdelo, da jih nihče bolje ne speče.

Pospravivši vse v kraj sva sedela še nekaj časa na mestu, potem pa sva pohodila in pogasila ogenj, urezala v grmovji tri palice, dve taki z rogovilicami in jedno gladko, naredila iz teh skakalnice, ter jela skakati, preko nje. To vam je bilo sméha! — Kolikokrat sem se pač izpodtaknil jaz, ter telebil na tla, koliko kratov se je to zgodilo Nacku! Ej, bilo je, bilo . . .

IV.

Markovčev ulnjak.

Sredi Markovčega vrta stoji še danes star ulnjak.

Čemu pač nosi še vedno to imé! Saj vender vže Markovec sam, dà, celō mati Markovka, ki je bila še prej pri hiši — on namreč se je priženil, ne ona — ne pomni, da bi se gojile čebele ondū. — Res, ulnjak Markovčev ni ulnjak, vsaj od pamtiveka sim ne. — Kaj pa je? Tako nekaka „šupica“, kamor spravlja oče Markovec steljo in drugo tako plažo . . . Dà, to je, to je bil ta ulnjak — pridržimo imé, da-si ne po pravici — ko smo bili še otroci noseč prve hlače ali če vže ne ravno prvih, da se je, če smo gumbe potrgali, belo bliskalo za nami.

In vender — je bilo kdaj, bilo . . . Radost me prešinja, če se oziram na to poslopijče, radost in pa — otožnost.

Vse kot nekđaj! — V ónem kotu še vedno tist razbiti panj, na katerega smo včasih bobnali, okolo njega še dvoje drugih starin, drugače pa vse polno listja. — Dà, prav takó je bilo kdaj. — In še drugače! To listje — ubogo listje! kadar je privedel Markovčev Nacek svoje tovariše — skrivaj seveda — v ulnjak, to vam je trpelo le tisto! Kar koli smo mogli, počeli smo: skakali, skrivali se, igrali se „mrliče“, in Bog védi, kaj še vse. — In kadar smo se tega naveličali, veste, kaj smo še radi delali?

Ulnjak ima in je imel dvoje nadstropij. V drugo nadstropje smo se torej spravili po kakej lestvici. Nacek pa je šel po tisto posodico, ki jo je rabil oče, kadar se je bril; vzel jo je prav po tihem, vlil vanjo malo vodke, poiskal še košček mila ter prinesel po tem vse to v ulnjak. — In kaj po tem? Po tem smo si naredili iz slamnatih bilk vsak svojo cerko, razstopili óno milo v vodi, ter jeli spuščati raznobojne, lepe mehurčke. — Seveda smo bili pri tem delu včasih kaj nesrečni. Oče Markovčev nas je zapazil, in ūj, ūj — naglo smo se morali razkropiti, če ne — kazali so nam palico!

In vender smo drugič zopet prišli. — Saj Markovčev oče ni tako hud, kakor je videti. — In dobro smo se imeli in tudi v drugič, tretjič, vedno — —

Bilo je bilo.

In danes? Vse kot nekđaj — in vender vse drugače!

* * *

Pri konci sem. Dà, pri konci s tem sestavkom — a spominov, teh je še polna moja glava. — V duši mojej je opisanih še mnogo več vrtov in vrtičev, grivic in livadič, kjer sem igrajoč se preživel najsrečnejšo dôbo življenja. In zakaj jih ne orišem tudi na papir, zakaj vam jih ne predočim, otroci ljubi? Zato ne, ker uvidim, da je vse, kar hočem naslikati, tako temno, tako malo podobno onim lepim slikam, ki se vrsté v mojej duši! . .

Mihec.

Hvaležni sinovi.

(Narodna pripovedka.)

Imel je neki oče tri sinove. Ker jim družega ni imel dati za doto, dal je jedemu mačko, drugemu koso, a tretjemu sekiro. Bili so mu za to zelo hvaležni, da-si je bila majhena doto. Sin, ki je dobil mačko, podá se prvi po svetu, ter pride do neke graščine. Ne pomišlja si dolgo, naravnost gre vânjó. V graščino dospévši, vidi dvanajst mož, ki so stražili miši, da niso gospôdi skakale v jed, ko je kosila. Sin jim reče: „Jaz pa imam tako žival, če jo izpustim poloví in pomorí vse miši. Koliko mi plačate, da vam jih poloví? Stražniki mu rekó: „Mošnjo denarjev.“ Sin izpustí mačko, da poloví miši. Stražniki mu dadó pogojene denarje. Ko je graščak videl, da ta nova žival tako pridno lovi miši, vpraša ga: „Ali prodaš to žival? In koliko hočeš zá-njo? Sin mu reče: „Mošnjo denarjev.“ Graščak mu jih da. Sin se zahvali in otiče. Graščak ga še skozi okno vpraša: „Kaj pa ta žival žrè?“ Sin odgovori: „Vse jedi.“ Graščak je razumil, da vse ljudi. Sin meneč, da se gospod kesá zaradi lepih denarjev, pospeši svoje korake proti dómu. — Graščak si je zgradil novo poslopje ter noter zaprl mačko. Potem ukaže poslopje zažgati a on spleza na smreko. Ko je poslopje gorelo, počí šipa v oknu, mačka skočí ven ter naravnost na smreko. Graščak se tega tako prestraši, da z smreke pade ter se ubije.

Sin pride domóv ter prinese ubogemu očetu dve mošnji denarjev. Zeló se je oče razveselil, ko ga je hvaležni sin tako bogato obdaroval za majheno doto. Nato reče drugi sin: „Zdaj pa pójdem jaz po svetu, da si kaj zaslužim s kosó.“ Gré ter pride do nekega travnika, kjer so senó strigli sè škarjami. On jih vpraša: „Koliko časa bode te še strigli senó?“ Rekó mu: „V pol letu ga ne postrizemo.“ On jim reče: „Koliko date meni, pa vam ga jaz pokosim danes opóludne?“ „Mošnjo denarjev,“ rekó mu. On je takój začel kositi, pa še poprej pokosi travnik, kakor opóludne. Zaslužil je mošnjo denarjev. Vprašajo ga, koliko hoče za orodje, ki tako hitro striže senó. On jim reče: „Mošnjo denarjev.“ Dadó mu jih. Zdaj je šel vesel domóv z dvema mošnjama denarjev. Domóv prišedši, razveselili so se vsi. Oče samega veselja, da ima tako pridne in hvaležne sinove, ni vedel, kaj bi počel.